

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-03>

УДК 378.018.43:316.77:159.9:355.48(477)

Наталя Володимирівна Дерев'янченко

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри латинської мови та медичної термінології ХНМУ, філолог¹

nv.derevianchenko@knmu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-0653-9440>

Тетяна Василівна Некрашевич

кандидат педагогічних наук, доцент, філолог¹

tv.nekrashevych@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2506-111X>

¹Харківський національний медичний університет просп. Науки, 4, Україна, 61022

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розкрито значення процесу комунікації між учасниками освітнього процесу. Описано функціональність використання інформаційних технологій як інструментів онлайн-освіти у сучасному навчальному процесі. Охарактеризовано важливість врахування психологічного стану викладачів та студентів під час освітнього процесу та наведено методи стабілізації психічного стану здобувачів вищої освіти в умовах війни.

Встановлено, що використання технологій дистанційного навчання та інструментів соціальних комунікацій сприяє підвищенню мотивації здобувачів вищої освіти та забезпечує реалізацію онлайн-навчання в цілому. Оскільки інформаційні технології відіграють провідну роль у поширенні навчального матеріалу серед великої аудиторії, а платформи дистанційного навчання пропонують студентам численні переваги, що підкреслює актуальність дослідження особливостей комунікації між викладачем та студентом в умовах воєнного стану.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану тісно пов'язано з пошуком нових підходів до навчання, шляхів підвищення ефективності педагогічних технологій, що вимагає від викладача ще більш ретельного підходу до вибору форм і методів проведення навчальних занять. Проаналізовано та узагальнено інструменти комунікації, які можуть бути використані викладачами під час дистанційного навчання: типи соціальних комунікацій, зворотний зв'язок та ін. Охарактеризовано ефективність використання формульованого оцінювання як інструменту зворотного зв'язку, що сприяє вдосконаленню та результативності забезпечення реалізації навчального процесу в дистанційному форматі.

Висвітлено перспективу подальших досліджень, а саме у вдосконаленні методів реалізації дистанційного навчання в складних соціально-політичних умовах та розширенні використання ефективного навчального інструментарію онлайн-освіти, зокрема, вивчення онлайн-платформ та ресурсів у досвіді країн зарубіжжя.

Ключові слова: інструменти комунікації; соціальні комунікації; формульоване оцінювання; дистанційне навчання; психологічний стан.

Як цитувати: Дерев'янченко Н. В., Некрашевич Т. В. Особливості комунікації учасників навчального процесу в умовах воєнного стану. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. № 53. С. 24-31. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-03>

In cites: Derevianchenko, N. V., Nekrashevych, T. V. (2023). Peculiarities of Communication of the Participants of the Educational Process in the Conditions of Martial State. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. № 53, 24-31. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-53-03> [in Ukrainian]

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні геополітичні та соціальні зміни у суспільстві впливають на сферу освіти та безпосередньо впливають на комунікаційні процеси між її суб'єктами. Епоха COVID-19, карантини та повномасштабне вторгнення у 2022 році повністю змінили вектор бачення та реалізації освітнього процесу, зокрема, у вищій медичній освіті. Необхідність створення сприятливого навчального середовища для студентів вимагала прийняття, вибору та адаптації рішень, спрямованих на врахування не лише очікувань студентів, а й високих стандартів якісної підготовки. Також була поставлена мета створення умов, за яких університети могли б ефективно функціонувати. Інформаційні технології відіграють провідну роль у поширенні навчального матеріалу серед великої аудиторії, а платформи дистанційного навчання пропонують студентам численні переваги, що підкреслює актуальність дослідження особливостей комунікації між викладачем та студентом в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання особливостей комунікації студентів та викладачів в умовах воєнного стану зверталися науковці: Білецька М. В., Котова Л. М., Підварко Т. О. [3] та інші. Проблематикою специфіки комунікації під час дистанційного навчання у ЗВО займалися зарубіжні та українські науковці: Бичко М. В., Стеценко С. А. [2], Штромайер Г. [13], Яковицька Л. [14], Вілброда Х., Чімангадзо Сю [21], Катеріна Бредшоу, Джозеф Куш [15], та інші. Зокрема, проблематикою комунікації майбутніх фахівців медиків і пацієнтів у процесі практичної підготовки та професійної діяльності розглядали: Дерев'янченко Н., Литовська О., Дюрба Д., Лещина І. [16] та інші. Аналіз інтерактивних засобів комунікації під час навчального процесу здійснювали вчені: Пугач Л. Ю. [11], Фельцан І. [12], Жукова О., Іваненко Л., Шведова Я., Наливайко О. [20] та інші. Особливості дистанційного навчання в умовах війни розглядали вітчизняні науковці: Лучанінова О. [7], Наливайко О., Куцина К. [8], Некрашевич Т., Литовська О., Лелюк О., Перекрест М. [9].

Позиція освітян України щодо аспектів реалізації комунікації між усіма учасниками навчального процесу в сучасній вищій освіті та складних умовах воєнного стану обумовлюється власним досвідом, аналізом теоретичних доробок зарубіжних науковців та дослідженнями.

У сучасних умовах комунікація є основним динамічним фактором у розвитку нового ін-

формаційного суспільства, де інформація є результатом взаємодії соціальних груп або окремих особистостей. Процес комунікації став невід'ємною складовою соціального життя людей, відтак він підтримує взаємини, підтверджує чи передає різноманітну інформацію, сприяє стабільності і розвитку, формує алгоритми подальших дій та інше. Процес міжособистісної взаємодії ґрунтується на явищі комунікації, і, отже, будь-який освітньо-виховний процес, спрямований на навчання, виховання та комплексний розвиток особистості, здійснюється в комунікативному середовищі [2, с.21].

Мета статті. Дослідити сучасні інструменти комунікації, які використовуються під час дистанційного навчання у вищій освіті, та охарактеризувати важливість врахування психологічного стану викладачів та студентів під час спілкування в освітньому процесі в умовах воєнного стану.

Виклад матеріалу та основні результати. Європейський дослідник Штромайер Г. виокремлює типи соціальних комунікацій: мережа Інтернет, електронна пошта, мережа Usenet (мережа користувачів); News groups (тематичні форуми в мережі Інтернет); система діалогового спілкування через інтернет 1RS (інтернет-чат) [13].

Науковець Пугач Л. Ю. зараховує до засобів спілкування електронні щоденники – блоги та соціальні мережі. «Блог являє собою публічний мережевий щоденник, в якому автор подає особисті записи, висловлює свої думки» [11, с.154]. Дослідниця зазначає, що соціальні мережі на сучасному етапі є не лише формою засобів масової інформації, але й формою публічної комунікації, яка забезпечує інтерактивний зв'язок усіх учасників комунікації.

Фельцан І. описує у своїй праці дослідження з використанням соціальних мереж, блогів, інтерв'ю як інструментів інтерактивного навчання, які мотивують до самостійного самовдосконалення. Використовуючи онлайн-платформи, педагог створює неформальне середовище для додаткової практики, групової взаємодії та постійного розвитку. Результати, отримані з експерименту, підтвердили ефективність використання цифрового середовища та соціальних мереж, зокрема, для розвитку граматичної компетентності в навчанні іноземної мови. Будучи активними онлайн, студенти приносять неформальний комунікативний стиль в віртуальну аудиторію, що вимагає конкретної координації відвикладача,

пояснення щодо правильної організації міжособистісного діалогу [12].

Науковці Бичко М. В. та Стеценко С. А. виокремлюють такі інструменти комунікації викладача та студентів під час дистанційного формату навчання: електронна пошта, форум, чат, відеоконференція, блог [2, с.21].

Формат змішаного і дистанційного навчання став звичним для учасників навчального процесу. З настанням пандемії COVID19 впровадження такої форми було справжнім викликом для начальних закладів. І, незважаючи на те, що великі зусилля було докладено в розробку дистанційних курсів, в опанування сучасними інформаційними технологіями з боку викладачів і студентів, з початком воєнних дій на території України система освіти зустрілася з новими викликами і труднощами. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану тісно пов'язано з пошуком нових підходів до навчання, шляхів підвищення ефективності педагогічних технологій, що вимагає від викладача ще більш ретельного підходу до вибору форм і методів проведення навчальних занять.

Оскільки студенти навчаються в режимі надзвичайних ситуацій, то питання комунікації, взаємопідтримки, підтримання сприятливої та комфортної психологічної атмосфери на занятті виходить на перший план.

З початком повномасштабного вторгнення на територію нашої держави навчальні заклади, в першу чергу ті, що заходились на території ведення бойових дій, мали вирішити надзвичайно важливе і складне завдання – налагодження комунікації зі здобувачами освіти, частина з яких виїхала за кордон, або знаходилась на окупованих територіях, або не мала інтернету та мобільного зв'язку. У Харківському національному медичному університеті навчальний процес, незважаючи на ведення активних бойових дій на території міста та постійні обстріли, було відновлено вже в середині березня. Безумовно, викладачі використовували усі наявні способи зв'язку. В першу чергу, це були месенджери і корпоративна пошта. Завдяки розвиненій системі дистанційних курсів на платформі Moodle вдалося налагодити комунікацію і успішно завершити навчальний рік 2021-2022. У 2022-2023 н.р. заняття вже проводились виключно в синхронному форматі дистанційно. Харківський національний медичний університет набув великого досвіду у впровадженні цифрових технологій у навчальному процесі. Для ефективного керування навчанням використовуються інструменти, такі

як G Suite for Education та Microsoft Teams, які надають різноманітні можливості для моніторингу освітньої діяльності. Moodle служить системою управління навчанням, що дозволяє студентам ефективно вивчати матеріал у форматі асинхронних занять. Діяльність у цьому напрямку координує Центр дистанційного навчання, який відповідає за регулювання роботи викладачів із електронними курсами та забезпечення технічної підтримки.

Один із ключових аспектів взаємодії – це зворотний зв'язок, який важливий як для надання, так і для отримання від студентів. Мережа Інтернет виступає у ролі нового комунікаційного середовища для учасників дистанційного навчання, що породжує нові ситуації та міжособистісні відносини. Викладачі несуть відповідальність за досягнення результатів навчання з використанням комунікації, яка покладена саме на них. Успіх дистанційного навчання залежить не лише від якості інформаційно-освітнього середовища та навчально-методичних матеріалів курсу, але й від здатності викладача до ефективної та конструктивної комунікації зі студентами, і навпаки. Таким чином, актуальність використання зворотного зв'язку підтверджує ефективність використання дистанційного навчання. Одним із інструментів надання фідбеку та визначення результативності онлайн-освіти є формувальне оцінювання.

Лорна Еарл, дослідниця у галузі освіти, виділяє три типи оцінювання. Перше – оцінювання для навчання, яке використовується для діагностування та персоналізації навчання, адже воно дозволяє вчителям змінювати підхід для досягнення поставлених цілей. Другий тип – оцінювання як навчання, коли студенти самі відстежують свій прогрес і визначають свої навчальні цілі. Обидва ці типи є формами формувального оцінювання. Третій тип – оцінювання навчання, що відбувається наприкінці вивчення дисципліни і відображає сумарний прогрес [16].

Під формувальним оцінюванням розуміється оцінювання прогресу учня під час вивчення конкретної дисципліни, яке базується на якісних показниках, а не кількісних. Цей підхід визначає напрямок подальшої роботи як для викладачів, так і для учнів, оскільки стимулює виявлення сильних і слабких сторін, мотивує до поглибленого вивчення матеріалу і спонукає до зміни стратегій викладання і навчання. Нормативні документи Харківського національного медичного університету встановлюють принципи формувального оцінювання:

«Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти у процесі навчання та забезпечення управління їх навчальною мотивацією» [5].

При використанні технологій формувального оцінювання відбувається взаємний обмін зворотним зв'язком, що сприяє досягненню вдосконалення. Цей обмін відбувається з обох сторін: з боку викладача, який має вносити зміни в дизайн навчального процесу, вдосконалювати педагогічну діяльність та впроваджувати нові методи чи технології; і з боку студента, який може оцінити свій успіх у вирішенні навчальних завдань і визначити області, де йому слід ще докладати додаткові зусилля [6, с.203].

У зв'язку з дистанційним форматом навчання особливо активно використовуємо інтерактивні платформи Kahoot!, Quizlet, "Bamboozle", Mentimeter, які дозволяють отримати миттєвий зворотний зв'язок.

Врахування психологічного стану викладачів та студентів під час комунікації в освітньому процесі в умовах воєнного стану відіграє важливу роль в освітньому процесі в цілому. Той факт, що всі науково-педагогічні працівники мобілізували свої зусилля навколо збору інформації про студентів, про їхню волонтерську діяльність, давав стимул і певне відчуття приналежності до єдиного колективу і самим співробітникам. Індивідуальний підхід до студента є наразі в абсолютному пріоритеті. За цих умов роль психологічної підтримки у системі освіти істотно зростає. За ініціативи Першої леді України Олени Зеленської було розроблено Національну програму психологічного здоров'я українців, а у липні 2022 року було започатковано курс підвищення кваліфікації «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час і після завершення воєнних дій», який розроблений Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти». Оскільки внаслідок військових дій, що є одним з найбільш екстремальних факторів, у дітей і у дорослих виникає багато стресових ситуацій, неабиякої актуальності набуває надання первинної психологічної допомоги. Це сукупність заходів загальнолюдської підтримки та практичної допомоги людям, що зазнали впливу надсильних стресових ситуацій. Така допомога не є професійним психологічним консультуванням, що дозволяє нам говорити про доцільність опанування цими знаннями викладачами, які мають бути готовими до різних ситуацій, що

виникають у процесі комунікації зі студентами. Адже ми не маємо достеменної інформації про рівень безпеки, про умови життя, про те, що довелося пережити чи що відбувається з близькими родичами студента. У ХНМУ працює, зокрема, Психологічна служба ННІАЮ, де також можна отримати підтримку як студентам, так і викладачам.

Українські дослідники А. Гусев і Л. Цибух досліджують методи стабілізації психічного стану здобувачів вищої освіти в умовах війни і виділяють такі принципи, яких доцільно дотримуватись під час роботи з академічною групою: моніторинг фізичної безпеки присутніх, особиста безпека учасників заняття (проявляється у можливості покинути заняття без попередження викладача), принцип емоційної безпеки, який базується на відсутності осуду за прояв емоційних реакцій, принцип конфіденційності у разі обговорення особистісних історій і переживань [4].

Однак не менш важливим є питання ресурсного стану викладачів, які також перебувають у довготривалому стресі. Тому корисним є використання технік заземлення – це техніки підтримки і самопідтримки, це може бути техніка дихання, медитації, фізичні вправи. Фасилітаторки ГО «Вище» Н. Старинська і О. Бершадська у відео-лекції тренінгу, який присвячено комунікації студентів і викладачів під час війни, акцентують увагу на тому, що викладач має піклуватися також про себе, усвідомлюючи, що він не може встигнути зробити все, що йому теж потрібно знаходити час, в який він може заспокоїтись.

Науковець Павлик Н. В. зазначає, що для забезпечення гармонії між своїм фізичним і психологічним здоров'ям, важливо навчитися радіти життю, незалежно від його складності. Таким чином, для педагога важливо залишатися в емоційному позитиві в умовах війни, не віддаватися страху, гніву, обуренню чи ненависті, що можуть приходити від оточення. Зберігаючи спокій, доброзичливість, впевненість та розсудливість, викладач може слугувати прикладом гармонійної поведінки для здобувачів вищої освіти. Тільки в позитивному емоційному стані викладач може надати відчуття психологічного захисту та моральної підтримки [10].

Дослідники Білецька М. В., Котова Л. М., Підварко Т. О. вказують на те, що для викладачів підготовка до занять повинна включати компоненти підтримки, готовність негайно стабілізувати психологічний стан, застосу-

вання цікавих мотиваційних форм і щирих комунікативних методів. Крім того, у групі може знаходитися студент, який приєднався з гарячої зони і за певних умов може проявити агресію або грубість за вимогою активності. У конкретних ситуаціях викладач повинен акцентувати увагу не лише на академічних знаннях, але й на якісній комунікації зі студентами, відновленні особистісного зв'язку, висвітленні актуальних тем і наданні психологічної підтримки [3, с.63].

Таким чином, комунікація між викладачем та студентом зазнала суттєвих змін. На передній план виходить психологічна підтримка, емпатія, використання технік заземлення під час спілкування з групою. Врахування дії стресових факторів та зовнішніх чинників, які впливають на студентів і науково-педагогічних працівників, дозволить підвищити ефективність навчання під час воєнного стану.

Висновки. На основі вищесказаного, можемо зробити висновки, що комунікація учасників навчального процесу в умовах воєнного стану характеризується низкою особливостей: використанням технологій дистанційного навчання та інструментів соціальних комунікацій, врахування психоемоційного стану суб'єктів під час освітнього процесу в умовах війни. Введення дистанційної освіти в умовах військового конфлікту дозволяє забезпечувати ефективність навчального процесу та розширює можливості як викладача, так і студента у віртуальному освітньому середовищі, що стає особливо важливим в таких умовах.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вдосконаленні методів реалізації дистанційного навчання в складних соціально-політичних умовах та розширення використання ефективного навчального інструментарію онлайн-освіти, зокрема, вивчення онлайн-платформ та ресурсів у досвіді країн зарубіжжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Батюк Л., Жерновникова О. (2022). Формування цифрової компетентності майбутніх лікарів при вивченні освітнього компоненту «Медична інформатика». *Наукові записки кафедри педагогіки*, (50), 6-24. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-01>
2. Бичко М. В., Стеценко С. А. Специфіка процесу комунікації під час дистанційного навчання студентів закладів вищої медичної освіти. *Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти* : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 25 березня 2021 р. Полтава, 2021. С. 21-22.
3. Білецька М., Котова Л., Підварко Т. Особливості комунікації викладача та студента в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина», 2022, Випуск 13 (18). С.55-67. ISSN 2786-4952. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13\(18\)-55-67](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13(18)-55-67)*
4. Гусев, А. І., Цибух, Л. М. Стабілізація психічного стану здобувачів вищої освіти в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (2), 60-64. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.12> (дата звернення: 10.11.2023).
5. Інструкція з оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в Харківському національному медичному університеті: наказ ХНМУ від 21.08.2021 № 181. URL: <https://knmu.edu.ua/documents/normatyvni-dokumenty-navchalnogo-proczesu/> (дата звернення: 10.11.2023).
6. Комунікативні технології інформаційного суспільства: монографія / За наук. ред. А. І. Гусева. *Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології*. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 142 с.
7. Лучанінова О. Дистанційне навчання студентів в умовах війни: латентна сила метанавичок. *Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика»*. Серія «Педагогіка», 2022, Випуск 13(25). URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-13\(25\)-11](https://doi.org/10.33296/2707-0255-13(25)-11) (дата звернення: 18.11.2023).
8. Наливайко О., Куцина К. (2021). Особливості оцінювання під час дистанційного навчання. *Наукові записки кафедри педагогіки*, (49), 35-41. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-49-04> (дата звернення: 19.11.2023).
9. Некрашевич Т., Литовська О., Лелюк О., Перекрест М. (2022). Специфіка викладання латинської мови та медичної термінології у медичних ЗВО в умовах дистанційного навчання під час воєнного стану. *Наукові записки кафедри педагогіки*, (50), 95-104. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-09>
10. Павлик Н. В. Методичні рекомендації щодо гармонізації стану психологічного здоров'я педагога в умовах війни. URL: <chrome-extension://efaidnbmninnnjkpcjpcglclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/732501/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).
11. Пугач Л. Ю. Соціально-комунікаційні складові комунікативної моделі. *«Молодий вчений»*. Випуск № 1 (65). 2019. С.150-156.

12. Фельцан І. Соціальні мережі як інструмент розвитку іншомовної граматичної компетентності студентів закладів вищої освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Випуск 2(16). 2019. [https://doi.org/10.35387/od.2\(16\).2019.131-137](https://doi.org/10.35387/od.2(16).2019.131-137)
13. Штрмайер Г. Політика і мас-медіа. [пер. з нім. А. Орган]. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 303 с.
14. Яковицька Л. С. Афіліативна взаємодія викладача зі студентами в умовах війни. *Збірник тез Всеукраїнського міжвідомчого психологічного форуму* (м. Київ, 30 червня 2022 року). 2022. С. 219–222.
15. Catherine P. Bradshaw, Joseph M. Kush, Summer S. Braun, Emily A. Kohler, The Perceived Effects of the Onset of the COVID-19 Pandemic: A Focus on Educators' Perceptions of the Negative Effects on Educator Stress and Student Well-Being, *School Psychology Review*, 10.1080/2372966X.2022.2158367, (1-14), (2023).
16. Derevianchenko N., Lytovska O, Diurba D, Leshchyna I. Impact of medical terminology on patients' comprehension of healthcare. *Georgian medical news*. 2018. № 11 (284). Тбилиси – Нью-Йорк: Асоціація делової преси Грузії. 2018. Р. 159-163.
17. Earl L. Assessment – a Powerful Lever for Learning. *Brock Educational Journal*. 2006. Vol.16, №1. URL: https://www.researchgate.net/publication/265188352_Assessment_-_A_Powerful_Lever_for_Learning (дата звернення: 10.03.2023).
18. Eickelmann, B. & Gerick, J. Lernen mit digitalen Medien. Zielsetzungen in Zeiten von Corona und unter besonderer Berücksichtigung von sozialen Ungleichheiten. In D. Fickermann B. Edelstein (Hrsg.), „Langsam vermisste ich die Schule ...“. Schule während und nach der Corona-Pandemie. Münster; New York: Waxmann, 2020. S. 153–162. <https://doi.org/10.31244/9783830992318.09>
19. Ma X., Gryshova I., Koshkalda I., Suska A., Gryshova R., Riasnianska A., Tupchii O. Necessity of Post-War Renewal of University Teachers' Potential in Terms of Sustainable Development in Ukraine. *Sustainability*, 2022, 14, 12598. URL: <https://doi.org/10.3390/su141912598> (дата звернення: 18.11.2023).
20. Nalyvaiko O., Zhukova O., Ivanenko L., Shvedova Y., Nekrashevych T. Gamification as a New Format of Projects Method in Blended Learning Conditions Studying Disciplines of the Pedagogical Cycle. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, Web of Science*. 13(4), P. 17-30.
21. Wilbroda Hlolisile Chiya, Tshimangadzo Selina Mudau, Educational Strategies During COVID-19 Lockdowns Among Black Students in Low- and Middle-Income Countries, Successful Pathways for the Well-Being of Black Students, 10.4018/978-1-6684-7090-9.ch005, (94-118), (2023).

Стаття надійшла до редакції 20.10. 2023

Стаття рекомендована до друку 24.11. 2023

Natalya Derevianchenko

PhD in Philology, assistant professor, head of Department of Latin language and medical terminology KhNMU, philologist¹
nv.derevianchenko@knmu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-0653-9440>

Tetiana Nekrashevych

PhD in Pedagogy, assistant professor, philologist¹
tv.nekrashevych@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-2506-111X>

¹ Kharkiv National Medical University, Nauky avenue 4, Kharkiv, Ukraine, 61022

PECULIARITIES OF COMMUNICATION OF THE PARTICIPANTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

The article explores the significance of the communication process among participants in the educational process. It describes the functionality of using information technologies as tools for online education in the modern learning process. The importance of considering the psychological state of teachers and students during the educational process is characterized, and methods of stabilizing the mental state of higher education seekers in times of war are provided.

It is established that the use of distance learning technologies and social communication tools contributes to the increased motivation of higher education seekers and ensures the implementation of online learning as a whole. Since information technologies play a leading role in disseminating educational material among a large audience, and distance learning platforms offer students numerous advantages, the relevance of researching communication features between the teacher and the student in conditions of wartime is emphasized.

The functioning of the education system in times of war is closely related to the search for new approaches to teaching, ways to enhance the effectiveness of pedagogical technologies, which requires the teacher to be even more careful in choosing forms and methods of conducting educational activities. The communication tools that can be used by teachers during distance learning are analyzed and summarized: types of social communication, feedback, etc. The effectiveness of using formative assessment as a feedback tool is characterized, contributing to the improvement and efficiency of implementing the learning process in a distance format.

The perspective of further research is highlighted, specifically in improving methods for implementing distance learning in complex socio-political conditions and expanding the use of effective educational tools in online education, including the study of online platforms and resources in the experience of foreign countries.

Key words: communication tools; social communication; formative assessment; distance learning; psychological state.

REFERENCES

1. Batyuk L., Zhernovnikova O. (2022). Formation of digital competence of future doctors in the study of the educational component "Medical Informatics." *Scientific Notes of the Pedagogy Department*. Vol. 50. P. 6-24. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-01>
2. Bychko M. V., Stetsenko S. A. (2021). Specifics of the communication process during distance learning of students in higher medical education institutions. Realities, problems, and prospects of higher medical education: materials of the scientific-practical conference with international participation, Poltava, March 25, 2021. Poltava. P. 21-22. [in Ukrainian].
3. Biletska M., Kotova L., Pidvarko T. (2022). Features of communication between teacher and student in conditions of wartime. *Perspectives and Innovations in Science. Series "Pedagogy," Series "Psychology," Series "Medicine"* Issue 13 (18). P. 55-67. ISSN 2786-4952. [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13\(18\)-55-67](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-13(18)-55-67)
4. Husev, A. I., Tsybukh, L. M. (2022). Stabilization of the mental state of higher education seekers in conditions of war. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Psychology*. Vol. 2. P. 60-64. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.12> (accessed: 10.11.2023).
5. Instruction for the assessment of educational activities of higher education seekers at Kharkiv National Medical University: order of KNMU dated 21.08.2021 No. 181. [in Ukrainian]. URL: <https://knmu.edu.ua/documents/normatyvni-dokumenty-navchalnogo-proczesu/> (accessed: 10.11.2023).
6. Communicative technologies of the information society: monograph / Ed. by A. I. Husev. (2020). *National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Social and Political Psychology*. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. 142 p. [in Ukrainian].
7. Luchaninova O. Distance learning of students in conditions of war: latent power of metanavichka. (2022). *Electronic scientific professional publication "Adaptive Management: Theory and Practice". Series "Pedagogy"*. Issue 13(25). [in Ukrainian]. URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-13\(25\)-11](https://doi.org/10.33296/2707-0255-13(25)-11) (accessed: 18.11.2023).
8. Nalyvaiko O., Kutsina K. (2021). Features of assessment during distance learning. *Scientific Notes of the Pedagogy Department*. Vol. 49. P. 35-41. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-49-04> (accessed: 19.11.2023).
9. Nekrashevych T., Lytovska O., Leliuk O., Perekrest M. (2022). Specifics of teaching Latin and medical terminology in medical higher education institutions in conditions of distance learning during wartime. *Scientific Notes of the Pedagogy Department*. Vol. 50. P. 95-104. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-09>
10. Pavlyk N. V. Methodological recommendations for harmonizing the psychological health of a teacher in conditions of war. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/732501/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8.pdf> [in Ukrainian]. (accessed: 20.11.2023).
11. Pugach L. Yu. (2019). Social-communicative components of the communicative model. «Young Scientist» Issue No. 1 (65). P.150-156. [in Ukrainian].
12. Feltzan I. (2019). Social networks as a tool for developing foreign language grammatical competence of higher education students. *Adult Education: Theory, Experience, Perspectives*. Issue 2(16). [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.35387/od.2\(16\).2019.131-137](https://doi.org/10.35387/od.2(16).2019.131-137)
13. Stromayer G. (2008). Politics and mass media. [translated from German by A. Organ]. Kyiv: Publishing House «Kyiv-Mohyla Academy». 303 p. [in Ukrainian].
14. Yakovitska L. (2022). Affiliative interaction of the teacher with students in conditions of war. *Collection of abstracts of the All-Ukrainian Interdepartmental Psychological Forum* (Kyiv, June 30, 2022). P. 219-222. [in Ukrainian].

15. Catherine P. Bradshaw, Joseph M. Kush, Summer S. Braun, Emily A. Kohler. (2023). The Perceived Effects of the Onset of the COVID-19 Pandemic: A Focus on Educators' Perceptions of the Negative Effects on Educator Stress and Student Well-Being, *School Psychology Review*. URL: [10.1080/2372966X.2022.2158367](https://doi.org/10.1080/2372966X.2022.2158367). P. 1-14.
16. Derevianchenko N., Lytovska O., Diurba D., Leshchyna I. (2018). Impact of medical terminology on patients' comprehension of healthcare. *Georgian medical news*. Vol. № 11 (284). Tbilisi - New York: Georgian Business Press Association. P. 159-163.
17. Earl L. (2006). Assessment – a Powerful Lever for Learning. *Brock Educational Journal*. Vol.16, № 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/265188352_Assessment_-_A_Powerful_Lever_for_Learning (дата звернення: 10.03.2023).
18. Eickelmann, B. & Gerick, J. Lernen mit digitalen Medien. (2020). Zielsetzungen in Zeiten von Corona und unter besonderer Berücksichtigung von sozialen Ungleichheiten. In D. Fickermann B. Edelstein (Hrsg.), „Langsam vermisste ich die Schule ...“. Schule während und nach der Corona-Pandemie. Münster; New York: Waxmann. S. 153–162. <https://doi.org/10.31244/9783830992318.09>
19. Ma X, Gryshova I, Koshkalda I, Suska A, Gryshova R, Riasnianska A, Tupchii O. (2022). Necessity of Post-War Renewal of University Teachers' Potential in Terms of Sustainable Development in Ukraine. *Sustainability*, 14, 12598. URL: <https://doi.org/10.3390/su141912598> (дата звернення: 18.11.2023).
20. Nalyvaiko O., Zhukova O., Ivanenko L., Shvedova Y., Nekrashevych T. (2021). Gamification as a New Format of Projects Method in Blended Learning Conditions Studying Disciplines of the Pedagogical Cycle. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, Web of Science*. Vol. 13(4), P. 17-30. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/>
21. Wilbroda Hlolisile Chiya, Tshimangadzo Selina Mudau. (2023). Educational Strategies During COVID-19 Lockdowns Among Black Students in Low- and Middle-Income Countries, Successful Pathways for the Well-Being of Black Students. URL: [10.4018/978-1-6684-7090-9.ch005](https://doi.org/10.4018/978-1-6684-7090-9.ch005). P. 94-118.

The article was received by the editors 20.10. 2023

The article is recommended for printing 24.11. 2023